

‘हिँडी रहुँ हिँडी रहुँ’ यात्राकाव्यको विधातात्त्विक अध्ययन

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय, रत्न राज्यलक्ष्मी

क्याम्पस, नेपाली विभागअन्तर्गत स्नातकोत्तर तह द्वितीय

वर्षको दसौँ पत्रको प्रयोजनका

लागि प्रस्तुत

शोधपत्र

शोधार्थी

प्रेम कुमार श्रेष्ठ

२०७४

शोध निर्देशकको सिफारिस

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय, रत्न राज्यलक्ष्मी क्याम्पस नेपाली विभागअन्तर्गत स्नातकोत्तर तह द्वितीय वर्षका छात्र प्रेम कुमार श्रेष्ठले स्नातकोत्तर तह दसौं पत्र (५४०) को प्रयोजनका लागि प्रस्तुत हिँडी रहूँ हिँडी रहूँ यात्राकाव्यको विधातात्त्विक अध्ययन शोधपत्र मेरो निर्देशनमा तयार पार्नुभएको हो । उहाँले मेहनतपूर्वक तयार पार्नुभएको शोधपत्रबाट म सन्तुष्ट छु । अतः यस शोधपत्रको आवश्यक मूल्याङ्कनका निम्ति नेपाली विभाग समक्ष सिफारिस गर्दछु ।

.....

विष्णु प्रसाद ज्ञवाली
उप-प्राध्यापक
रत्न राज्यलक्ष्मी, क्याम्पस
प्रदर्शनी मार्ग, काठमाडौं

मिति : २०७४/०५/२६

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
रत्न राज्यलक्ष्मी क्याम्पस
प्रदर्शनी मार्ग, काठमाडौं
नेपाली विभाग

स्वीकृति पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय, रत्न राज्यलक्ष्मी क्याम्पस नेपाली विभागअन्तर्गत स्नातकोत्तर तह द्वितीय वर्षका छात्र श्री प्रेम कुमार श्रेष्ठले दसौं पत्रको प्रयोजन लागि तयार पार्नुभएको हिँडी रहुँ हिँडी रहुँ यात्राकाव्यको विधातात्त्विक अध्ययन शीर्षकको शोधपत्र स्वीकृत गरिएको छ ।

मूल्याङ्कन समिति

.....
उपप्रा. विष्णु प्रसाद ज्ञवाली
शोधनिर्देशक

.....
प्रा.डा. वेदव्यास उपाध्याय
बाह्य परीक्षक

.....
डा. यज्ञेश्वर निरौला
विभागीय प्रमुख

मिति : २०७४/०५/२६

कृतज्ञता ज्ञापन

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्काय, रत्न राज्यलक्ष्मी क्याम्पस नेपाली विभागअन्तर्गत वर्ष दसौं पत्रको प्रयोजन पूरा गर्न हिँडी रहूँ हिँडी रहूँ यात्राकाव्यको विधातात्त्विक अध्ययन शोधपत्र आदरणीय गुरु उपप्रा. विष्णु प्रसाद ज्ञवालीको कुशल निर्देशनमा तयार पारेको हुँ । यस कार्यलाई पूर्ण बनाउन उहाँले निर्वाह गर्नुभएको प्राज्ञिक निर्देशन तथा सद्भावपूर्ण सल्लाह एवम् सुभावाप्रति हार्दिक कृतज्ञताज्ञापन गर्दछु ।

यस शोधकार्यको निम्ति शोध प्रस्तावलाई स्वीकृत गरी ढोका खोलिदिनु हुने विभागीय प्रमुख तथा श्रद्धेय गुरु डा. यज्ञेश्वर निरौलाप्रति आभार प्रकट गर्दछु । शोधकार्यलाई अगाडि बढाउनका निम्ति सहयोग तथा हर क्षणमा सल्लाह दिनुहुने गुरुहरू रामप्रसाद ज्ञवाली, हरिप्रसाद सिलवाल, विदुला घिमिरे, विनोद मञ्जन लगायत सम्पूर्ण गुरुवर्गप्रति कृतज्ञताज्ञापन गर्दछु ।

यसैगरी सन्दर्भमा त्रिवि केन्द्रीय पुस्तकालय तथा रत्न राज्यलक्ष्मी क्याम्पस पुस्तकालय परिवारप्रति पनि आभार व्यक्त गर्दछु ।

मलाई जन्म दिएर यहाँसम्म पुऱ्याई मेरो शैक्षिक सफलतामा हरेक दुःख पीडा भुलिदिनु हुने बाआमा सदासर्वदा सम्माननीय श्रद्धाभाव प्रकट गर्दछु । मलाई सधैँ सल्लाह सुभावा दिने दाइ लालकाजी श्रेष्ठ तथा बहिनीहरू सीता श्रेष्ठ, तारामाया श्रेष्ठ र भाइ रोहित श्रेष्ठप्रति आभार प्रकट गर्दछु । शोधपत्र लेखनमा सल्लाह दिने मित्र गोविन्द कोइरालालाई पनि हार्दिक धन्यवाद दिन चाहन्छु ।

अन्ततः प्रस्तुत शोधपत्रको आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि त्रिभुवन विश्वविद्यालय, रत्न राज्यलक्ष्मी क्याम्पस, नेपाली विभाग समक्ष पेश गर्दछु ।

शैक्षिक वर्ष : २०७१/७२

परीक्षा रो नं. : ४०००२१/२०७३

त्रि. वि. द. नं. : ६-२-४०-४८९-२०११

.....

प्रेम कुमार श्रेष्ठ

शोधार्थी

विषयसूची

शोध निर्देशकको मन्तव्य.....	
स्वीकृति पत्र.....	
कृतज्ञता ज्ञापन.....	
विषयसूची.....	

अध्याय एक : शोध परिचय

१.१ विषय परिचय.....	१
१.२ समस्या कथन.....	१
१.३ शोधको उद्देश्य	१
१.४ पूर्वकार्यको समीक्षा	२
१.५ शोधको सीमाङ्कन	५
१.६ शोध विधि	५
१.६.१ सामग्री सङ्कलन विधि	५
१.६.२ विश्लेषण विधि	५
१.७ शोधको औचित्य	५
१.८ शोधपत्रको रूपरेखा	५

अध्याय दुई : काव्यकार रामप्रसाद ज्ञवालीको सङ्क्षिप्त चिनारी

२.१ विषय परिचय	६
२.२ काव्य रचना : प्रेरणा र प्रभाव	६
२.३ लेखन तथा प्रकाशन	७
२.४ काव्य यात्रा	८
२.५ रचनाधर्मिता	१०
२.५ निष्कर्ष	११

अध्याय तीन : खण्डकाव्यको सैद्धान्तिक स्वरूप

३.१ विषय परिचय	१२
३.२ कविताका उपविधाहरू	१२
३.२.१ लघुतम भेद	१३
३.२.२ लघु भेद	१४
३.२.३ मध्यम भेद	१४
३.२.४ बृहत्/बृहत्तर भेद	१६
३.३ खण्डकाव्यको स्वरूप	१७
३.४ खण्डकाव्यसम्बन्धी परिभाषा	१९
३.५ खण्डकाव्यका तत्त्व	२१

३.५.१ विषयवस्तु.....	२३
३.५.२ पात्र.....	२४
३.५.३ परिवेश.....	२४
३.५.४ लयविधान.....	२५
३.५.५ भावविधान.....	२५
३.५.६ संरचना.....	२५
३.५.६ रस.....	२६
३.५.८ अलङ्कार.....	२६
३.५.९ उद्देश्य.....	२६
३.५.१० भाषाशैली	२७
३.५.११ गतिशीलता.....	२७
३.५.१२ निजात्मकता.....	२७
३.५.१३ आत्मीयता.....	२८
३.६ निष्कर्ष.....	२८

अध्याय चार : 'हिँडी रहुँ हिँडी रहुँ' यात्राकाव्यको विधातात्त्विक विश्लेषण

४.१ विषय परिचय.....	२९
४.२ 'हिँडी रहुँ हिँडी रहुँ' कृतिको सिर्जनगत पृष्ठभूमि.....	२९
४.३ 'हिँडी रहुँ हिँडी रहुँ' यात्राकाव्यको विश्लेषण	२९
४.३.१ विषयवस्तु	३०
४.३.२ पात्र.....	३८
४.३.३ परिवेश.....	४०
४.३.४ लयविधान	४१
४.३.५ भावविधान	४३
४.३.६ संरचना	४५
४.३.७ रस	४६
४.३.८ अलङ्कार	४७
४.३.८.१ शब्दालङ्कार	४८
४.३.८.२ अर्थालङ्कार	५१
४.३.८.२ उभयालङ्कार	५६
४.३.९ उद्देश्य.....	५७
४.३.१० भाषाशैली	५८
४.३.११ गतिशीलता.....	६०
४.३.१२ निजात्मकता.....	६१
४.३.१३ आत्मीयता.....	६२
४.४ निष्कर्ष.....	६३

अध्याय पाँच : उपसंहार

५.१ सारांश.....	६५
५.२ निष्कर्ष.....	६५
५.३ भावी शोधका निम्ति सुझाव	६७
परिशिष्ट.....	६८
सन्दर्भसूची.....	७३